

KAPITULLI I:

Zgjerimi territorial osman në Europën Juglindore

Zgjerimi territorial osman filloi rreth vitit 1300 në Azinë e Vogël Veriperëndimore, dhe vazhdoi deri nga fundi i shekullit të 17-të; pushtimi i fundit i rëndësishëm ishte Podolia (në atë kohë provincë e Poloni-Lituanisë, tani pjesë e Ukrainës), në vitin 1672. Ky zgjerim territorial e shndërroi principatën e vogël të fshatarëve gjysmështegtarë në një perandori botërore burokratike, të shtrirë në tri kontinente.

Pjesa më e madhe e Europës Juglindore u pushtua në shekujt e 14-të dhe 15-të, por disa pjesë të saj u pushtuan më vonë (p.sh. Sllavonia, Banati, Qiproja, Kreta) ose mbetën të lira nga sundimi osman (p.sh. Korfuzi, Sllovenia, pjesë të Dalmacisë dhe Kroacia). Për popujt e rajonit, pushtimi osman ishte një ngjarje e rëndësishme, që pati ndikim në jetën e tyre si në planin afatshkurtër, ashtu edhe në atë afatgjatë. Historianët kanë shprehur opinione të ndryshme dhe shumë herë kontradiktore për këtë proces. Shumica e tyre e kanë paraqitur atë nga këndvështrimi kombëtar, edhe pse njerëzit në fund të mesjetës rrallëherë e vështronin botën sipas kufijve etnikë. Këta historianë e kanë paraqitur këtë proces si një varg arritjesh ushtarake heroike, në të cilat populli i tyre luftonte me guxim kundër armiqve të fuqishëm. Për ta, pushtimi osman ka qenë ose një katastrofë për popullin e tyre dhe/ose për qytetërimin evropian, ose, në të kundërt, një vendosje me përfitime e paqes nga osmanët. Për disa historianë të tjerë, natyra e vërtetë e procesit të pushtimit ka qenë më e ndërlikuar. Ndarjet etnike, fetare dhe etike shpesh nuk ishin kaq të qarta. Fushata të mëdha ushtarake shoqëroheshin edhe nga përlëshje lokale. Në nivel lokal, motivimi dhe këndvështrimi ndryshonin shumë nga ndarjet e prera që bëjnë sot historianët modernë. Të sigurojë bashkëpunëtorë, ishte shpeshherë po aq e rëndësishme sa edhe të luftoje. Heroizmi dhe përkushtimi ndaj idealeve të caktuara ishin pjesë e së njëjtës tablo, ku gjendeshin mizoritë, vuajtjet dhe mashttrimet.

Ky kapitull i këtij *Libri* nuk synon të dokumentojë me hollësi procesin e pushtimit osman dhe/ose qëndresën e popujve të ndryshëm ndaj tij. Thjesht ai jep një numërtë kufizuar burimesh, që u bëjnë të mundur nxënësve të hedhin një vështrim mbi ndërlikueshmërinë e këtij procesi dhe mënyrat e ndryshme me anën e të cilave njerëzit e asaj kohe i vështronin dhe i përjetonin ngjarjet.

Ia. Fazat e para të shtetit osman në Anatoli

I-1. Martesa e Orhanit me vajzën e *tekvurit*¹ të Jar Hisarit

Pjesa e 13-të

Në këtë pjesë flitet për nusen që ata morën, e cila ishte vajza e *tekvurit* të Jar Hisarit; kujt iu dha nuse dhe çfarë u bë me të.

Osman Gazi² e mori Ylyfer Hatunin për djalin e tij, Orhan Gazin³. Në atë kohë, Orhani ishte bërë një djalë

trim. [...] Dhe kur ata i zunë këto katër kështjella [Bilexhikun, Jar Hisarin, Inegëlin, Aja Nikolën], sollën drejtësi dhe barazi në atë provincë dhe të gjithë njerëzit e atyre fshatrave u kthyen dhe u rivendosën aty ku u takonte. Ata filluan të bënin një jetë më të mirë sesa nën sundimin e të pafeve. Njerëz nga provinca të tjera filluan të vinin, ndërsa dëgjonin se sa mirë trajtoheshin këta të pafe. Ndërkohë Osman Gazi donte të bënte dasmë, për t'ia dhënë për

¹ Shkruhet edhe *tekfur* dhe do të thotë sundues i vogël i krishterë në Azinë e Vogël, zotërimet e të cilit përfshiheshin në territoret osmane.

² Osmani i Parë – themeluesi i shtetit osman, sundoi nga viti 1281 deri rreth vitit 1324.

³ Orhani – sundues osman nga 1324 deri më 1362.

nuse Ylyfer Hatunin djalit të tij, Orhan Gazit. Dhe kështu bëri. Ylyfer Hatuni është zonja që ka një *teqe* pranë kalasë së Bursës, afër Portës së Kapluxhës [Burimeve të Nxehta]. Ishte ajo që kishte ndërtuar urën mbi përroin Ylyfer. Kjo është ura që i ka dhënë emrin e saj atij përroi. Dhe të dy, si Murat Kan Gazi⁴ dhe Sulejman pasha⁵, janë djemtë e saj. Babai i të dyve ishte Orhan Gazi. Kur zonja vdiq, ajo u varros bashkë me Orhan Gazin në kalanë e Bursës.

Aşikpaşa-zâde, f. 102.

Kronika e Ashikpasha-zadesë është një nga kronikat e para të dinastisë osmane, por është shkruar në shekullin e 15-të, domethënë thuhet një shekull pas ngjarjeve që përshkruhen në të.

Përse u martua Orhan Gazi me vajzën e tekvurit? Përse e mori babai i tij vendimin për të kryer këtë martesë? Mendojeni veten tuaj në pozicionin e Orhanit. Sipas Ashikpasha-zadesë, cilat ishin cilësitë më të rëndësishme që duhej të kishte një grua osmane?

I-2. Pushtimi i Karaxha Hisarit dhe leximi i parë i *hutbes* në emër të Osman Gazit.

Pjesa e 14-të

Në këtë pjesë flitet për mënyrën më të cilën Osman Gazi arriti që lutjet e së premtës të kryheshin në emër të tij; po ashtu edhe mënyrën se si filloi kjo praktikë në qytet.

Kur zaptoi Karaxha Hisarin, shumica e shtëpive në qytet ishin boshatisur. Dhe shumë njerëz vinin nga provinca e Germijanit dhe provinca të tjera. Ata kërkonin që Osman Gazi t'u jepte shtëpi. Dhe Osman Gazi u dha shtëpi. Nuk zgjati shumë kohë dhe qyteti filloi të lulëzojë. Kishat e tyre të shumta ata i kthyen në xhami. Gjithashtu, ata ndërtuan edhe një treg. Dhe këta njerëz [*kavim*, gjithashtu: fis] ranë në një mendje me njëri-tjetrin që të kryenin lutjet e së premtës, dhe të kërkonin gjithashtu edhe

një *kadi*. Ishte pikërisht një njeri i shenjtë me emrin Dursun Faki që shërbeu si *imam* për fisin dhe ishte ky personi të cilit njerëzit i flisnin hapur. Më pas, ai shkoi tek vjehri i Osman Gazit, EdeBali dhe i tregoi për këtë gjë. Por përpara se ai të mbaronte bisedën, aty erdhi Osman Gazi. Ai e kuptoi se çfarë donin ata. Osman Gazi tha: "Çfarëdo që duhet bërë, bëjeni." Dursun Faki tha: "Por, hani im, na duhet leja e sulltanit⁶". Osman Gazi tha: "Këtë qytet unë e zaptova vetëm me shpatën time. Ç'punë ka sulltani, përse duhet t'i kërkojmë leje? Injëjti allah që i dha atij sulltanatin, më ka dhënë mua kazanë dhe principatën time, - tha ai. Dhe nëse ai më përçmon mua për flamurin që unë mbaj, atëherë unë do t'i kujtoj se nën këtë flamur unë kam luftuar kundër të pafeve. Dhe nëse ai do të më tregojë që është nga dinastia e selxhukëve [Âl-i Salçukvan], unë do t'i thoj që dhe unë jam vetë djali i Gëk Alpit. Dhe nëse ai më ton se ka arritur në këto troje përpara nesh, atëherë do t'i them se ishte gjyshi im, Sulejmanshahu, i cili ka ardhur përpara tij"- përfundoi ai. Dhe kështu ndodhi që ai popull [ose ai fis] u bindën. Ai i dha Dursun Fakiut postin e kadiut dhe të drejtën për të predikuar. *Hutbeja* e së premtës u lexua për herë të parë në Karaxha Hisar. Atje ishte edhe vendi ku ata kryenin lutjet e *Bajramit*.

Aşikpaşa-zâde, f. 102-103

Në traditën politike islamike, leximi i *hutbes* të së premtës në emër të sunduesit është një kusht paraprak për të fituar sovranitetin (sundimin e pavarur). Kronika e shekullit të 15-të e shtrembëron realitetin historik të fillim shekullit të 14-të; në të vërtetë, ishin mongolët që i dhanë fund sulltanatit selxhuk në vitin 1307, përpara sesa Osmani të bënte ndonjë përpjekje për të ushtruar sovranitetin e tij. Për më tepër, mbas vitit 1307, Osmani, dhe më pas djali i tij Orhani, i paguan haraç Principatës Mongole të Persisë, deri kur ra ajo, në fund të viteve 1330.

Çfarë strategjish përdori Osmani për të zgjeruar bazën e pushtetit të tij? Ç'informacion japin të dy tekstet për strukturën etnike dhe fetare të Anatólisë Veriperëndimore në prag të pushtimit osman?

⁴ Murati i Parë - sundues osman (1362-1389).

⁵ Sulejman pasha – djali i madh i Orhanit; udhëhoqi osmanët në sulmet e para në Gadishullin Ballkanik dhe pushtoi Galipolin (1354); vdiq në vitin 1357.

⁶ Leja e sulltanit selxhuk të Konjës (Ikonion), i cili më parë kishte qenë drejtuesi i prijësve ushtarakë të kufirit, siç ishte Osmani.

Ib. Pushtimi osman i Gadishullit Ballkanik

I-3. Kontradiktat ndërmjet shteteve të krishtera në Ballkan dhe roli që luajtën në zgjerimin territorial osman

Vetëm Amorati⁷ mbeti gjallë. Ai ishte i ri, i pabindur dhe ishte kundër bullgarëve. Ai donte që grekët ta lejonin të kalonte, por u ndalua nga anije dhe varka të shumta, të cilat Kantakuzeni⁸ i kishte ndërtuar dhe i mirëmbante në mënyrë që të ruante vaun e Galipolit. Sikurse thamë, Amorati ishte i detyruar të kalonte detin. Kur Kantakuzeni e kuptoi që nuk mund t'i ushqente ushtarët që kishte nëpër varka, pasi kishte mungesë në ushqime dhe mish derri, dhe thesari po i boshatisë çdo ditë e më shumë, domethënë dukatet dhe argjendi iu pakësuan, atëherë mendoi të dërgonte lajmëtarë në Tërnovo, tek car Aleksandri⁹ për të kërkuar ushqime për detarët e tij, në mënyrë që ata të ruanin vaun. Megjithatë, kur e morën vesh këtë gjë, bullgarët i tallën dhe i fyen grekët, jo vetëm duke i sharë e fyer drejtpërdrejt, por edhe duke sharë gratë dhe nënat e tyre. Pra, i përzunë. Kur dëgjoi këtë lajm, Kantakuzeni ra në dëshpërim të thellë dhe dërgoi lajmëtarët e tij tek sunduesit serbë Uroshë, despoti Uglesha dhe mbreti Vulkashin për të kërkuar ndihmë për flotën e tij. Edhe ata, kur dëgjuan këtë kërkesë, i tallën dhe i fyen grekët, jo vetëm duke i fyer ata vetë, por edhe duke sharë gratë dhe nënat e tyre; dhe i përzunë po ashtu duarbosh. Kur dëgjoi këtë lajm, Kantakuzeni ra në një dëshpërim edhe më të thellë, pa ditur se ç'të bënte. Më pas, Kantakuzeni dërgoi lajmëtarët e tij si te carët bullgarë, ashtu dhe tek sundimtarët serbë për t'u thënë atyre: "Ju nuk deshët të na ndihmoni, por do të pendoheni për këtë." Megjithatë, ata nuk i morën parasysh fjalët e tij dhe iu përgjigjën: "Kur të vijne tek ne turqit, do të dimë si të mbrojmë veten tonë." Atëherë Kantakuzeni bëri një marrëveshje me Amuratin; ata i dhanë fjalën njëritjetrit dhe shkëmbyen letra, të cilat janë ruajtur deri në ditët e sotme, ku thuhet që turqit në asnjë mënyrë nuk do t'u bëjnë keq grekëve as në Rumani¹⁰, dhe

as në Maqedoni. Turqit u betuan që do ta mbanin premtimin e tyre dhe pas kësaj Kantakuzeni i la turqit të kalonin Galipolin.

Georgieva, Kitanov, f. 4-6.

Autori anonim i *Kronikës bullgare* të shekullit të 16-të ka njohuri të paqarta dhe të pasakta për faktet historike të mesit të shekullit të 14-të. Në të vërtetë, Joan Kantakuzeni i kishte thirrur osmanët të udhëhequr nga Sulejmani, djali i Orhanit dhe vëllai i madh i Muratit, për ta ndihmuar atë në luftën civile kundër perandorit Joani V Paleologu (1341-1391). Në atë kohë, serbët udhëhiqeshin nga Stefann IV Dushani (1331- 1355), i cili e shfrytëzoi luftën civile të Bizantit për të pushtuar vetë territoret bizantine.

A i bie besueshmëria idesë së përgjithshme të *Kronikës anonime bullgare* për shkak të pasaktësisë së fakteve? Apo faktet janë shtrembëruar me qëllim nga ana e autorit, në mënyrë që të përçojë një 'mesazh' të caktuar?

I-4. Fermani i Muratit të Parë, i cili i jep Evrenoz beut të drejtën për të sunduar territorin e Maqedonisë Jugore (1386)

Fermani i Lartë Perandorak urdhëron si më poshtë: Të nderuarit, mbrojtësit të territoreve, themeluesit të provincës, krenarisë së pushtuesve fisnikë, komandantit të luftëtarëve të besimit në luftë kundër të pafeve dhe paganëve, Gazi Haxhi Evrenoz beut – lumturia i zgjattë përgjithmonë! – i cili kaloi nëpër provincën e Rumelisë, së bashku me vëllanë dhe udhëheqësin tim, Gazi Sulejmanin, dhe i pushtuan këto toka. Për shërbimet e tij, unë i jap: qytetin e Gjumurginës, si dhe qytetin e Seresit deri në Bitola, Biglishte dhe Hrupishte, që mund të merren si një sanxhak (me të ardhura dhjetë herë njëqind mijë akçe¹¹), gjithçka që ka fituar me shpatën e tij.

⁷ Murati i Parë (1362-1389), për bullgarët.

⁸ Joan VI Kantakuzeni, perandori bizantin 1341-1354; i detyruar të abdikojë, ai u bë murg dhe u shqua si një nga akademikët më të rëndësishëm të Bizantit.

⁹ Ivan Aleksandri (1331-1371).

¹⁰ Në mesjetë, kjo nuk nënkuptonte territorin gjeografik të Rumanisë së sotme, por territorin e Perandorisë Bizantine.

¹¹ Akçe (aspër) – monedhë e vogël e argjendit osman; ajo ka qenë monedha më e përdorur gjatë shekujve XIV-XVII.

Unë të kam caktuar komandant të përgjithshëm në këto toka dhe të këtyre luftëtarëve dhe ushtarëve të cilët luftojnë për fe, dhe të urdhëroj: të jesh një udhëheqës i drejtë! Por ki kujdes që mos kesh zili e të thuash "Unë e hapa rrugën dhe pushtova këto pjesë të Rumelisë", por është më mirë që ta dish se toka i përket në fillim Zotit, dhe më pas Profetit. Dhe me urdhër të Zotit të Plotfuqishëm, Profetit dhe besimtarit të tij, t'u dha ty.

Odrani, I, f. 187-189.

Evrenozit është një nga udhëheqësit e parë të akinxhinjve (kalorësisë që sulmonte e para për të vrrarë dhe plaçkitur). Fermani i vitit 1386 është pjesë e përpjekjeve sistematike të Muratit të Parë për të integruar në sistemin shtetëror udhëheqësit ushtarakë, të cilët shpesh vepronin si të pavarur gjatë fazave të para të zgjerimit territorial osman.

Si u përpoq Murati i Parë ta nënshtrohte dhe të sigurohte besimin e Evrenoz beut?

I-5. Roli i bashkëpunëtorëve lokalë/vendas në zgjerimin e territoreve osmane në Ballkan

Tradicionalisht [*rivayet iderler ki*], vendet që zotëronte Sosmanozi, djali i Aleksandrit, ishin ato në anën e Edrenesë të lumit Danub [Tuna]. Rrugës për në Vllahi [Eflak], ajo çka shtrihej në anën e sipërme të Danubit, ishte Vllahia dhe ajo çka shtrihej në anën tjetër, ishin tokat e Sosmanozit¹². Dhe kjo ishte një provincë me të vërtetë e mirë dhe e begatë. Ajo furnizonte gjithë botën me mjaltë, me gjalpë dhe me bagëti. Të gjitha prodhimet dhe të ardhurat që kishte kjo zonë ishin më të mëdha se në të gjitha provincat e tjera. Dhe kështjellat e saj të forta ishin më tepër se dyzet.

[...]

Historia e ardhjes së Ali pashës¹³ në rrethinat e kalasë së Provadijas [Piravadi]

Thuhet se Ali pasha, i cili kishte ngritur dhe mbledhur këtë ushtri, u nis nga Edreneja për të ardhur në Ajdos. Mbikëqyrësi [subashi] i Provadijas, dikush me emrin Hysen bej, i cili në të vërtetë ishte një i pafe, por i njohur për bujarinë e tij, e takoi dhe e mirëpriti pashanë. Në fillim i dha mikpritjen e tij. Më pas, pashai kaloi përroin e Kamxhit dhe arriti në kështjellën e Çenekes [Çenge]; ai qëndroi atje gjithë ditën, por ditën tjetër zbriti në afërsi të Provadijas. Ai mori një mijë luftëtarë për të shoqëruar Jahshi beun, djalin e Temurtashit, dhe e nisi për në Provadija me këto fjalë: "Mundohu dhe shiko nëse mund të gjesh ndonjë marifet për të pushtuar Provadijan, mirë?" Kështu, Jahshi beu u nis dhe shkoi në rrethinat e Provadijas. Ata bënë sikur po ngrinin kampin e tyre aty pranë. Ishte dimër dhe binte dëborë. Hysen beut i erdhi keq për kuajt dhe donte t'i strehonte diku, që të mbroheshin nga të ftohtët dhe, duke mos ditur se për ç' arsye kishin ardhur, i futi ata në Tash-hisar [atje ku mbaheshin gurët]. Pasi kishin hyrë në Tash-hisar, natën, të maskuar, ata hynë në kullën e kështjellës dhe morën kështu kështjellën; pastaj dërguan një farë Murati tek pashai për t'i dhënë lajmin e gëzuar. Të nesërmen, pashai vetë u nis dhe erdhi në Provadija, hyri në kështjellë dhe vendosi trupat e tij atje, ndërsa myezinët nisën të thërrasin besimtarët për të ardhur në lutje. Mbasi kishte armatosur dhe furnizuar kështjellën, pashai erdhi dhe ndërtoi kampin në Vençen [Vefçen, Vefxhen]. Kur panë që po vinte, njerëzit në kështjellë i çuan çelësat e fortesës. Në të njëjtën mënyrë, atij i sollën edhe çelësat e Madaras dhe Shumnit, të cilat u dorëzuan vetë. Më pas pashai hyri në kështjellën Shumni dhe e përforcoi këtë fortesë.

Neşri, str. 245–247

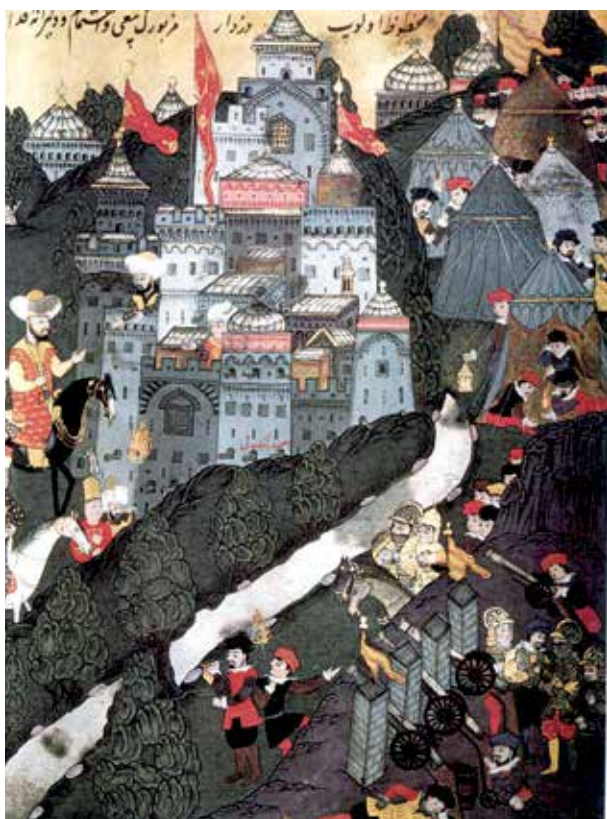
Kronika osmane e fillimshekullit të 16-të përpiqet të nxjerrë në dukje meritat e pushtuesve osmanë, dhe mundohet të shmangë faktin që ata këmbëngulën të bënin marrëveshje me feudalët vendas në Bullgarinë Lindore; megjithatë, në këtë burim gjenden lehtë raste të bashkëpunimit midis tyre.

¹² Ivan Shishmani, sundues bullgar [car] i Tërnos (1371-1395), djali i Ivan Aleksandrit (1331-1371).

¹³ Ali pashë Çandarlızadeja, djali i Halil Hajredin pashës, i cili, ashtu si babai i tij, u bë gjyqtar ushtarak, komandant ushtrie, dhe më pas vezir i madh, nga viti 1389 deri në fund të jetës së tij, në vitin 1407. Ai tregoi aftësi të shquara administrative, diplomatike, ushtarake, duke u shërbyer tre sundimtarëve me radhë: Muratit I, Bajazitit I dhe Sulejman Çelebiut.

❓ Ç'ndodhi me mbikëqyrësin e krishterë të Piravadit mbas pushtimit osman? Çfarë ju sjell ndërmend emri "Hysen bej"? A ishte Hysen beu një tradhtar apo viktimë e një mashtrimi? A ishte ai bujar, i korruptuar apo i sjellshëm (atij i erdhi keq për kuajt)? Apo i kishte të gjitha këto cilësi së bashku? Krahasoni veprimet e Ali pashës me ato të Hysen beut. Cili ishte më i aftë si luftëtar- politikan? Në ç'mënyrë karakteristikat vetjake (të protagonistëve) u japin ngjyrë ngjarjeve historike?

► **Fig. 1. Bajaziti i Parë vjen për të shpëtuar Nikopolisin e rrethuar një natë përpara betejës me kryqtarët (1396) – miniaturë osmane (rreth 1584)**

Lewis, str. 292

❓ Përse janë pikturuar të krishterët me veshje të shekullit të 16-të? Gjeni një element tjetër në pikturë që nuk përdorej nga osmanët në shekullin e 14-të. Si paraqitet sultani në raport me figurat e tjera, domethënë me të krishterët? Pse janë vizatuar njerëzit kaq të mëdhenj në krahasim me relievin dhe ndërtesat?

I-6. Shpjegime të shekullit të 14-të mbi fitoret e osmanëve ndaj të krishterëve

A. Gregori Palamas (1354)

Disa nga ata [turqit] m'u afruan, filluan diskutimet dhe, për të kompensuar dobësitë e argumentimit të tyre, e paraqitën kapjen [tonë] si shenjë që besimit tonë i mungon baza fetare.

Këta njerëz të paditur, të urreyer nga Zoti dhe të poshtër, mburren me faktin që kishin fituar kundër Romejve¹⁴, si rezultat i dashurisë së tyre për Zotin; ata nuk e dinë që kjo botë jeton në mëkat dhe pjesa më e madhe e saj u përket atyre që i shtypin fqinjët e tyre me armë; prandaj, deri në kohën e Kostandinit, i cili sundoi me të vërtetë me dashuri për Zotin, idhujtarët kanë zaptuar pothuajse të gjithë botën, madje edhe për shumë kohë mbas tij, të tjerët nuk ndryshonin aspak ose tepër pak nga ata.

Phillipidis-Braat, f. 140-143.

🔑 Gregori Palamas (1296-1359, i shenjtëruar në vitin 1368) ishte një nga teologët kryesorë ortodoksë të shekullit të 14-të. Ai mbrojti dhe teorizoi mbi hesicizmin dhe u bë kryepeshkopi i Selanikut. Në vitin 1354, u kap rob nga osmanët dhe kaloi një vit në burg, përpara se të lirohej kundrejt një pagese të paguar nga serbët. Ky fragment është shkëputur nga një letër e shkruar për kongregacionin e tij në Selanik, në të cilën ai flet për fatin e tij në burg.

B. Hans Shiltberger (1396)

Të pafetë thonë se ata nuk i pushtuan tokat e të krishterëve as prej fuqisë dhe zgjuarsisë së tyre, dhe as prej besimit dhe përljes ndaj Zotit, por për shkak

¹⁴ "Romejtë" ishte emri që përdornin për vete dhe perandorinë e tyre ata që deri në mes të shekullit të 16-të njiheshin në historiografi si "bizantinë".

të mëkatit, ligësisë dhe arrogancës së përhapur ndër të krishterët. Kjo është arsyeja që Zoti i plotfuqishëm i kishte urdhëruar të pushtonin tokat e krishtera, dhe të pushtonin gjithnjë e më shumë, pasi të krishterët nuk u ishin bindur ligjeve, fetare dhe laike – dhe me ligjet e tyre, ata kërkonin vetëm përfitime; të pasurit shtypnin të varfërit me mënyrat e tyre të gjykimit, nuk i ndihmonin të varfërit as me prona, dhe as nuk bënë drejtësi me ta. Gjithashtu, ata nuk u bindeshin rregullave fetare që Profeti u kishte lënë.

Këto fatkeqësi që u ndodhën, ishin të gjitha të urdhëruara nga vetë Zoti, për shkak të padrejtësisë dhe ligësisë së tyre.

Schiltberger, f. 133.

Hans Shiltbergeri mori pjesë në kryqëzatën e vitit 1396 dhe u zu rob në betejën e Nikopolit. "Shënimet e udhëtimit" që ai shkroi, janë ndër burimet e para perëndimore që flasin për osmanët.

Krahasoni arsyetimin moral të suksesit osman në tekstet I-3 dhe I-6. Ç'mendoni për skemën logjiko-teologjike të përvijuar në këto burime historike? A mund të funksionojë kjo skemë në kohën e sotme?

I-7. Pronarët e krishterë të timareve në provincën e Arvanidit, Shqipëri (1431/1432)

153 – Timar që zotërohet nga Petro, i cili me sa duket ka patur lidhje martesore me qatip Jorgjin, prandaj dhe ka përfituar një timar. Në kohën e [të ndjerit ?] sulltanit¹⁵ tonë, ishte Ymeri i Saruhanit që [fillimisht ?] hante prej tij¹⁶. Në kohën e sulltanit¹⁷ tonë, timari iu dha pronarit të tanishëm, i cili ka leje të lëshuar prej sulltanit tonë.

Fshati Lagos, 6 kryefamiljarë, 1 vejushë. Të ardhurat [e pritshme]: 531 [akçe].

Inalcik 1987, f. 59

Në fazat e para të sundimit të tyre, osmanët u munduan të siguronin bashkëpunimin me të paktën një pjesë të fisnikëve vendas. Prandaj ata bënë vasalë fisnikë të lartë, ndonjëherë duke kërkuar që ata të dërgonin edhe djemtë e tyre si pengje në oborrin e sulltanit (siç ishte rasti i të famshmit Skënderbej, me emrin e tij të origjinës, Gjergj Kastrioti, djali i Gjon Kastriotit, prijësi i Shqipërisë së Mesme). Në të njëjtën kohë, ata u dhanë timare më të vogla fisnikëve të vegjël të krishterë, siç dokumentohet edhe në këtë regjistër. Situata ndryshoi më vonë, kur sundimi osman u bë më i qëndrueshëm dhe timaret u jepeshin vetëm myslimanëve.

Vini re faktin që teksti dokumenton një të krishterë, i cili zëvendësoi një mysliman si pronar timari. Si e shpjegoni ju këtë ndryshim? Ç'formë tjetër bashkëpunimi është dokumentuar në këtë burim?

I-8. Despot serb, vasal i osmanëve (1432)

Pas qytetit Krushevac, me anë të një anijeje kalova lumin e Moravës dhe hyra në zotërimet e despotit të Rashkës ose Serbisë. Ajo çka ndodhet në anën tjetër të lumit u përket turqve, ndërsa ajo që ndodhet në këtë anë i përket këtij despoti, i cili paguan taksë për të, në shumën prej 50 000 monedha floriri [dukate] në vit. [...]

Mbërrita në një qytet të quajtur Nikodem (Nekudim), një qytet i cili ngjante si fshat, dhe viset përreth ishin shumë të këndshme e të mira. Dhe ky sundimtar i Rashkës¹⁸ jeton në këtë qytet, pasi ai ndodhet mes pyjesh dhe lumenjsh, të përshtatshëm për gjueti kafshësh të vogla dhe për gjueti me fajkonj. E hasëm sundimtarin në një fushë, kishte dalë për gjueti me fajkonj nga lumi, bashkë me tre djemtë e tij dhe rreth pesëdhjetë kalorës, si dhe një turk, i cili kishte ardhur t'i kërkonte, në emër të Turkut të Madh, që t'i dërgonte djalin e tij dhe burrat në ushtri, ashtu siç ishte zakoni. Kjo për faktin se përveç taksës që ai paguan, është i detyruar, sipas kërkesës së turkut,

¹⁵ Mehmeti i Parë (1403-1421).

¹⁶ Këtu do të thotë që "përfitonte prej tij".

¹⁷ Murati i Dytë (1421-1451).

¹⁸ Gjuraq Brankoviçi, despot serb në vitet 1427-1456. Ai ndërtoi fortesën e Smederevos, pranë Danubit, si një kryeqytet të ri të Serbisë dhe në rrethana të vështira u mundua të ruante ekuilibrin ndërmjet dy fuqive fqinje, Mbretërisë së Hungarisë dhe Perandorisë Osmane.

të dërgojë djalin e dytë me 1000 ose 800 kalorës. Për më tepër, edhe pse ai i ka dhënë turkut një nga vajzat e tij për grua¹⁹, ende mbetet frika që mund t'i merret i gjithë vendi. Më thanë, që disa njerëz ia kanë shtënë në vesh këtë Turkut, i cili ishte përgjigjur se kështu siç ishte, ai merrte më shumë kalorës sesa po ta kishte vendin në zotërim të tij, sepse atëherë do t'i duhej t'ia jepte atë vasalit të tij dhe më pas nuk do të merrte asgjë prej tij.

Le voyage, f. 129, 131.

Bertrandon de la Brokiere ishte një fisnik nga Burgundi, i cili udhëtoi shumë në Europën Juglindore dhe në Lindjen e Afërme. Ndërmjet viteve 1389 dhe 1459, për pjesën më të madhe të kohës, Serbia ishte shtet vasal i Perandorisë Osmane.

Si arritën osmanët të siguronin besimin e vasalëve të tyre serbë? Cilat ishin përparësitë e kësaj marrëveshjeje për secilën palë?

I-9. Rënia e Novo Bërdos (1455)

Prej andej, perandori²⁰ u largua në vitin 1455 dhe rrethoi një qytet të quajtur Novo Bërdo, që do të thotë Mali i Argjendtë dhe i Artë; e pushtoi atë, por bëri një marrëveshje, ku u premtoi qytetarëve që do t'i linte në shtëpitë e tyre dhe që nuk do t'ua merrte gratë e reja dhe fëmijët e vegjël. Kur qyteti u dorëzua, perandori urdhëroi që të gjitha portat, përveç njërës, të mbylleshin. Kur turqit hynë në qytet, urdhëruan që të gjithë kryefamiljarët me familjet e tyre të dilnin nga kjo portë, dhe të linin gjithçka që kishin në shtëpitë e tyre. Dhe ata dolën një e nga një. Perandori, që qëndronte përpara portës, i zgjidhte, duke urdhëruar që djemtë t'i veçonin në njërën anë dhe vajzat në tjetrën; burrat u vendosën tek hendeku dhe gratë krijuan një grup të katërt. Më pas ai urdhëroi që të gjithë njerëzit e shquar në mes tyre të vriteshin. Të tjerët ishin të lirë të ktheheshin në qytet dhe asnjë njeri nuk u pengua të qëndronte në pronën e tij. Ai përzgjedhi një numër prej 320 të rinjsh dhe 704 grash dhe ua shpërndau të gjitha gratë të pafeve dhe i mori djemtë e rinj për jeniçerë dhe i dërgoi ata në Anatoli, përtej detit, ku dhe mbahen.

¹⁹ Vajza e Gjuraqit, Mara, ishte një nga gratë e Muratit të Dytë (1421-1451).

²⁰ Mehmeti i Dytë (1444-1446; 1451-1481).

Edhe unë që po shkruaj, jetoja në qytetin e Novo Bërdos dhe më morën bashkë me dy vëllezërit e mi.

Mihailović, f. 132-133.

Kostandin Mihailoviçi, i lindur rreth vitit 1435 afër qytetit të Novo Bërdos në Kosovë, u dërgua në Azinë e Vogël si rob, bashkë me djem të tjerë të rinj serbë. Më pas, ai shërbeu në trupat jeniçere dhe u bë oficer. Pastaj ai shkoi në Poloni, ku shërbeu në oborin e mbretit dhe vdiq mbas vitit 1501. Kujtimet e tij, të shkruara ndërmjet viteve 1497 dhe 1501, u botuan për herë të parë në Pragë, në vitin 1565, me titullin *Historia ose kronika turke*.

Sa e besueshme ishte marrëveshja midis Mehmetit të Dytë dhe banorëve të Novo Bërdos. A kishte mundësi popullsia vendase të bënte një zgjedhje më të mirë? Mendoni për fatin e veçantë që pati tregimtari i kësaj historie. Ç'ndjenja shpreh ai për ngjarjen që përshkruan?

► Fig. 2. Ushtria osmane fiton betejën në Mohaç (1526) – miniaturë osmane (rreth vitit 1588)

Lewis, f. 285.

? Si paraqiten hungarezët? Gjeni në pikturë Sulejmanin e Parë. Krahasoni figurën e sulltanit në këtë pikturë, me atë në figurën 1. Si janë të armatosur trupat jeniçere?

I-10. Shkatërrimet turke në Slloveni – letër e guvernatorit habsburgas të Karniolas (1491)

Gjatë gjithë jetës sime nuk kam parë asnjëherë kaq shumë mjerim në këtë vend. Me sa shikoj unë, dhe me sa më raportojnë ndihmësit që unë dërgoj, ata [turqit] gjenden kudo në Shmarje: në Turxhak, Çushperk, Dobropolje, Nadlishëk, Karnek, Zhuzhemberk, krahinën e Suhas, Ribnica, Koçevje. Në këto krahina, ata dogjën gjithçka dhe nuk ka asnjë dyshim që i morën banorët me gjithë bagëtitë e tyre. [...] njerëzit e shkretë me zor kishin mbledhur të korrat dhe ishin gati të fillonin shirjen. Drithërat, bari dhe kashta u dogjën të gjitha, sa [...] ata nuk kishin ç'të hanin.

Ndërsa turqit e tjerë kishin ngritur kampin e tyre afër Belacerkevit. Duke djegur dhe grabitur, ata po bëjnë kaq shumë dëme, sa që është tepër e dhimbshme të shkruash për to. Shentjerneji Fushë, Hmeljniku, Novo Mestoja, Prezheku, Kostanjevica, Otočeku, Mehovo, të gjitha këto vende u dogjën dhe u shkatërruan. [...] I gjithë vendi, nga provincat deri në Lubjanë, është djegur dhe shkatërruar. Priten të mbërrijnë edhe këtu, në çdo kohë. Dashtë Zoti, me mirësinë e tij, t'i mbajë larg nesh!

Gestrin, Kos, Melik, f. 51-52.

? Cilat ishin pasojat e drejtpërdrejta dhe jo të drejtpërdrejta të mësymjes osmane në Slloveni? Cilën nga ato do të vlerësoni si më të dëmshme për popullsinë vendase?

► Fig. 3. Banorë të Beogradit të zënë rob (1521)

Samardžić, f. 128-129.

? A paraqiten në figurë ndjenjat e robërve? Bëni një përshkrim të shkurtër, duke u mbështetur tek figura. Krahasoni atë që ju shkruat me tekstin I-11.

I-11. Robërit e krishterë në Bosnjë (1530)

Së pari, Bosnja e Poshtme ka shumë male, është e rrethuar me pyje të mëdhenj dhe përveç një pjese të vogël, nuk është e punuar dhe e mbjellë, thjesht sepse kroatët dhe të tjerët shpesh e shkatërrojnë atë. Kur zotërohej nga të krishterët, autoritetet nuk lejonin që në të të mbillej, por që nga koha kur turqit e pushtuan, pjesa më e madhe e Bosnjës së Poshtme është punuar dhe mbjellë. [...]

Po atë natë, disa orë mbas nesh, turqit erdhën në fshatin Krushica [Bosnja e Mesme], ku kishim qëndruar për të kaluar natën. Ata kishin marrë me vete njëzet fëmijë të gjorë, të krishterë, vajza e djem, të cilët i kishin kapur shtatë ditë më parë. Gjatë natës, përpara nisjes sonë, ata ia dhanë fëmijët Usref beut, pashait të Vërhbosnës²¹ (aq sa i takonin atij). O skllavëri mizore e Babilonit! [...] Sa herë i kemi parë ata të qëndronin

²¹ Vërhbosna ishte qytet mesjetar (civitas Vrhbosna) në krahinën e Sarajevës.

me duar të shtrira para nesh, me sytë drejt qiellit, duke psherëtirë; atyre nuk u lejohej të flisnin me ne. Kur ndonjëri prej tyre ishte vetëm me ne, thoshte: “Si është e mundur që ne prisnim të liroheshim me ndihmën e Krishtit! Ne do të vinim me kënaqësi në vendin tuaj, për t’i shpëtuar kësaj tiranie. Tani i kemi humbur shpresat, kur shikojmë që edhe ju duhet t’i përulemi perandorit turk dhe t’i kërkoni atij paqe”. Ne i përgjigjeshim me keqardhje dhe i ngushëllonim me shpresën për një të ardhme më të mirë. Të lutem, o Zot, që zemrat e të gjithë atyre që nuk mund të preken nga dhuna turke, ta ndiejnë këtë, në mënyrë që t’u vijë keq për këta njerëz që i konsiderojmë të krishterë të vërtetë dhe që pavarësisht nga fati i tyre

i keq dhe dhuna e pamëshirshme, i kanë qëndruar besnikë fesë së tyre të krishterë.

Kuripesic, f. 17-23.

 Benedikt Kuripesici udhëtoi nëpër Bosnjë dhe provinca të tjera osmane, rrugës për në Stamboll, në cilësinë e përkthyesit të dërgatës habsburgase.

 Cilat ishin pasojat ekonomike të pushtimit osman në Bosnjë e Poshtme? Krahasoni këtë situatë me shkatërrimet në Slloveni. Mundohuni të kuptoni shkaqet e këtij ndryshimi.

Ic. Rënia e Kostandinopojës / pushtimi i Stambollit (1453)

I-12. Këndvështrim bizantin mbi rënien e Kostandinopojës – George Sfrances

Në 4 prill të të njëjtit vit [1453], sulltani u kthye dhe rrethoi qytetin, me të gjitha llojet e mjeteve dhe stratagemave tokësore dhe detare. Ai rrethoi të gjithë perimetrin e qytetit prej 18 miljesh, me 400 varka të vogla e anije të mëdha nga deti, dhe me 200 000 veta nga toka. Edhe pse qyteti ynë ishte tepër i madh, ata që e mbronin atë ishin vetëm 4 773 grekë dhe rreth 200 të huaj.

[...] Të martën e 29 majit [1453], herët në mëngjes, sulltani e mori qytetin; gjatë kohës që po pushtohej qyteti, zotëria dhe perandori im i ndjerë, i madhi Kostandin²² u vra.

[...] Unë u kapa rob dhe vuajta poshtërimet e skllavërisë. Më në fund unë u lirova më 1 shtator 6962 [1453] dhe u nisa për në Mistra²³. Gruaja dhe fëmijët e mi ishin në pronësi të disa turqve të moshuar, të cilët nuk i trajtonin keq. Më pas, ata iu shitën *Mirahorit*²⁴ të sulltanit, i cili vuri pasuri të madhe vetëm duke shitur gratë e bukura fisnike. [...] Ndoshta do të donit të dinit përgatitjet që perandori bëri përpara rrethimit, ndërsa sulltani po mblidhte forcat e tij, dhe ndihmën që ne morëm nga të krishterët e tjerë. Asnjë

lloj ndihme nuk na u dha nga të krishterët e tjerë [...]. Perandori pranoi që emri i papës të përmendej detyrimisht në shërbesat tona fetare, sepse kështu shpresonim të na jepnin ndonjë ndihmë. [...] Gjashtë muaj më pas kishim marrë po aq ndihma nga Roma, sa na ishin dërguar nga sulltani i Kajros.

Sphrantzes, f. 69-72.

 George Sfrancesi ishte zyrtar i lartë gjatë periudhës së fundit të Perandorisë Bizantine dhe për një farë kohë ishte edhe kancelar. Mbasi u lirua, ai u bë murg dhe shkroi këtë kronikë, e cila është një nga burimet kryesore mbi rënien e Kostandinopojës. Në përpjekjen e tij për të justifikuar politikën e Bizantit të vonë, Sfrancesi fajëson katolikët të cilët nuk ndihmuan Bizantin, duke anashkaluar faktin që mbas bashkimit fetar të Firences (1439), papa arriti të organizonte disa kryqëzata kundër osmanëve; megjithatë, është e vërtetë se mbas humbjeve të mëdha në Varna (1444) dhe Kosovë (1448), këto përpjekje për të përzënë osmanët nga Europa dhe për të shpëtuar Perandorinë Bizantine ishin ndërprerë dhe në momentin e sulmit të fundit osman, Kostandinopoja u ndihmua shumë pak.

²² Kostandin XI Paleologu, perandori i fundit bizantin (1449-1453).

²³ Mistra ishte kryeqyteti i Principatës Bizantine të Moreas, e cila u pushtua nga osmanët vetëm në vitin 1460.

²⁴ Zyrtar osman, përgjegjës për stallat perandorake.

Cili ishte fati i të mbijetuarve bizantinë pas rënies së Kostandinopojës? A u përjashtuan nga të qenët skllëvër ata që u përkisnin familjeve të pasura fisnike?

A mendoni se ndjekja e një politike tjetër mund ta kishte shpëtuar Kostandinopojën nga pushtimi osman?

I-13. Ripopullimi i Stambollit gjatë sundimit të Mehmetit të Dytë

Këtyre njerëzve të sapoardhur iu dhanë shtëpi. Stambolli filloi të lulëzojë. Më pas, këta njerëz u detyruan të paguanin një *mukataa*²⁵. Ata e patën të vështirë që ta pranonin këtë dhe thoshin: “Ju na larguat nga vendi/prona jonë [mylk]. A na sollët këtu që të paguanim qiranë për këto shtëpi të të pafeve?” Disa u larguan, duke braktisur gratë dhe fëmijët e tyre. Sulltan Mehmeti kishte një skllav i cili quhej Kula Shahini; ai ishte skllav i trashëguar nga i ati që dikur kishte qenë vezir. Ai tha: “Sulltani im i madhërishtëm! Paraardhësit e tu kanë pushtuar shumë vende. Ata asnjëherë nuk vunë pagesën e *mukataas*. Edhe ty nuk të përket ta vësh këtë”. Sulltani e dëgjoi fjalën e tij. E hoqi *mukataan*. Ai nxori një vendim, që çdo person të cilit i ishte dhënë një shtëpi, do ta mbante si pronë të tijën. Ata u dhanë njerëzve edhe dokumente, për të vërtetuar që shtëpitë ishin pronë e tyre. Qyteti filloi të lulëzojë edhe një herë. Njerëzit filluan të ndërtonin xhami, ndërtesa të ndryshme e shtëpi. Qyteti filloi të zhvillohej. Më pas, sulltani kishte vezir djalin e një njeriu të pafe; ai e mbante shumë pranë vezirin e tij. Të pafetë e vjetër të Stambollit ishin miq të babait të këtij veziri. Ata takoheshin

me të dhe i thoshin: “Hej! Çfarë po bën? Këta turq e lulëzuan edhe një herë këtë qytet. Ku është sedra jote? Ata zaptuan vendin që i përkiste babait tënd dhe neve. Ata e kanë atë në pronësi të tyre dhe e përdorin përpara syve tanë. Tani ti je miku i sulltanit. Bëj diçka që t’i ndalosh këta njerëz ta zhvillojnë qytetin. Ky qytet duhet të jetë në duart tona, ashtu siç ishte më parë”. Veziri tha: “Le të vendosim edhe një herë *mukataan*. Këta njerëz s’duhet të kenë prona. Qyteti duhet të mbetet në gjendje të mjeruar. Duhet të jetë në duart e njerëzve tanë”. Veziri ndikoi tek sulltani e për pasojë *mukataaja* u rivendos. Njërit prej këtyre të pafeve komplotistë, iu dha një skllave kinsemyslimane për grua. Ata mbajtën shënim çdo gjë që ky i pafe komplotues thoshte.

Pyetje: Cili është ky vezir?

Përgjigje: Ai është Mehmet pashë greku²⁶.

Më pas Sulltani urdhëroi që ta mbysnin, sikur të ishte qen.

Aşikpaşa-Žade, f. 193.

Mbas pushtimit të Kostandinopojës në vitin 1453, Mehmeti i Dytë u mundua ta rindërtonte atë, për të pasur një kryeqytet të përshtatshëm për perandorinë e tij. Plani i tij i zhvillimit urban përfshinte Pallatin Topkapi, disa xhami dhe disa ndërtesa të ndryshme publike. Një aspekt i rëndësishëm ishte dhe ripopullimi i qytetit. Për të arritur këtë qëllim, ai ndërthuri kolonizimin me forcë nga qytetarët që jetonin në territoret që ai kishte pushtuar, dhe tërheqjen vullnetare të kolonistëve nga e gjithë perandoria. Kronika e Ashikpasha-zadesë përkrahuan disa nga tensionet e shkaktuara nga kjo politikë; gjithashtu, ajo pasqyron urrejtjen e aristokracisë turke ndaj zyrtarëve të zgjedhur prej skllëvërve (*kul*) të sulltanit, në shumicën e rasteve të krishterë të konvertuar rishtas në islam.

Id. Ndryshimet e popullsisë dhe të fesë

I-14. Shpërngulja me forcë e popullsisë [syrgjyni] nga Azia e Vogël në Ballkan (fundit i shekullit të 14-të)

Sipas traditës, kishte banorë endacakë [gëçer evler] në provincën e Saruhanit²⁷, të cilët kalonin dimrin

në luginën e Menemenit. Në ato vende krija ishte monopol. Ata nuk i bindeshin këtij monopoli. Fjala i ra në vesh sulltanit. Atëherë, Bajazit Hani²⁸ i dërgoi fjalë djalit të tij, Ertugrullit, dhe i tha që, nën kontroll të rreptë, bashkë me shërbëtorët e tij, t’i shoqëronte të gjithë banorët endacakë të fushës së Menemenit, në

²⁵ Zakonisht *mukataa* do të thotë taksë ferme. Në kontekstin e mësipërm, ajo do të thotë taksë banese; pra, këta kolonistë duhej të paguanin qera për shtëpitë ku ishin vendosur.

²⁶ Mehmet pasha ishte vezir i madh nga viti 1467 deri më 1470. Fjala turke për “grek” ishte “rum”.

²⁷ Provincë në Azinë e Vogël. Në fundin e shekullit të 14-të ka qenë principatë e veçantë turke, e cila u mor nga osmanët në vitin 1390, në fillim të sundimit të Bajazitit.

fushën e Filibesë [Plovdiv]. Ertugruli, duke iu bindur rreptësisht urdhrave të babait të tij, i dërgoi këta banorë endacakë në fushën e Filibesë me sukses; ata i dërguan dhe i detyruan të vendosen nëpër Filibe. Sot pjesa më e madhe e Filibesë popullohet prej tyre. Neşri, f. 339.

 A mund të zgjidhnin shtegtarët turq nga Menemeni të shkonin ose jo në Ballkan? Sipas mendimit tuaj, cilat ishin pasojat e pushtimit osman për popullsinë turke të Anatólisë?

I-15. Premtime osmane, bërë fshatarëve boshnjakë – letra e mbretit Stjepan Tomasevic (1461-1463) dërguar Papa Piut të Dytë

Turqit kanë ndërtuar disa fortesa në mbretërinë time dhe janë shumë të sjellshëm me popullsinë vendëse. Ata i premtojnë liri çdo fshatari që kthehet në fenë islame. Mendja e një fshatari të thjeshtë nuk mund ta kuptojë këtë dinakëri dhe beson se kjo liri do të zgjasë përgjithmonë.

Andrić, f. 15.

I-16. Joasafi, peshkopi ortodoks i Vidinit, mbi islamizimin e detyruar dhe atë me dëshirë (shekulli i 15-të).

O çfarë turpi! Shumë njerëz u bashkuan me fenë e pahijshme të Muhametit: disa nga frika, disa të tjerë të zbutur, sepse u morën me të mirë, ose të mashtruar nga të mirat materiale; dhe pati edhe të tjerë që u bashkuan me armikun, të hutuar nga letrat dhe dredhitë.

Bulgarska, f. 206.

I-17. Kadiu regjistron një djalë të ri pa baba, që kthehet në fenë islame (1636)

Zimi Totodori, moshë rreth 10 vjeç, nga fshati Orta Koj i kazasë Lefkosha [tha]: Tani unë e kam braktisur fenë e rreme dhe besoj tek Islami. Ai tani quhet Mustafa.

Jennings 1993, f. 139.

Zakonisht njerëzit regjistroheshin në regjistra me emrat e tyre të lindjes dhe me emrin e babait ("X-i, djali i Y-it"). Në rastin e Totodorit nuk përmendet emri i babait të tij, çka tregon që mbase ai ka qenë fëmijë i jashtëligjshëm.

I-18. Kërkesa e një të riu, i cili dëshiron të kthehet në fenë islame (1712)

Madhëria juaj, Sulltani im i Lavdishëm! Ju uroj shëndet të plotë!

Unë, skllavi juaj, jam njeri i varfër nga krahina e Ruses. Në vendin tim ndjeva dëshirën të bëhem mysliman dhe prandaj erdha tek Ju. Do të isha tepër i nderuar, nëse në praninë tuaj personale të pranoja fenë islame. Ju lutem, bëhuni bujar dhe më jepni disa rroba dhe diçka për të jetuar. Me mirësjellje, kërkoj urdhrin tuaj. Urdhri është në fuqinë e Madhërisë Suaj, sulltani im i mrekullueshëm.

Skllavi juaj, Abdullah.

Osmanski, f. 160.

Bëni një listë me arsytet që kishin të krishterët e Perandorisë Osmane për t'u kthyer në Islamë. Shikoni tekstet III-13 dhe IV-31. A janë nxitur konvertimet prej ngjashmërive ndërmjet dy besimeve fetare?

Kujtoni burimin historik ku thuhet se Zoti po i ndëshkon të krishterët. A është e mundur që ndjenja e fajit dhe dënimi i Zotit të kenë nxitur konvertimet?

Cilat ishin pasojat e përgjithshme të pushtimit osman në strukturën etnike dhe fetare të Europës Juglindore?

²⁸ Bajaziti i Parë, "Vetëtima" (1389-1402).

